

Сп. 5^{III}

III

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА

БРАТСКИ ТРУДЪ.

„Бащаго огнище не оставай
Стары обичай не презирай.“

„РАКОВСКИЙ.“

Попѣй ми, Славке ле попѣй ми
Изъ едно гърло два гласа
Изъ една уста двѣ думи. . .

„Народ. нѣня.“

МОСКВА.

ВЪ ТИПОГРАФИИ БАХМЕТЕВА.

1860.

ПРОШЕТБА.

«Золъ търнь, зла коначка»

Нар. посло.

(Посвящавамъ Д. Миладинову)

Какъ етъ драго, какъ етъ мило,
Все що Българско народно
А що Гърчко, пусто было,
Недостойно и противно.

Бѣше глѣбока зора. Гледашъ небо-то, ток' бѣлѣть, ток'
чърнѣть; покрмено оно съ чърна мрежа, коя то вече ма-
лу помалу, но неусѣтно чърный-тъ си цвѣтъ (боа) премѣну-
ваше на бѣлъ. Разпърснаты-те звѣзды вече бѣха хванале да
ся гасать; едни отъ нѣхъ вече совсѣмъ бѣха ся скрыли, а
врути още слеха съ своя-та си слаба свѣтлина, божемъ не
щеха да ся поклонать на сѣнце-то, кое-то току що бѣше
обърнало пѣть-тъ си конь наша-та страна. Всегде тихо; ни-
що не ся слушать. освѣнь кое къде и това пегде далеко,
одай ся чуеть псешки лай; та още тихій и тънкій вѣтеръ
дпшаше млади-те още лѣстя на разцвѣтнаты-те дърва, и
като прождаше чрезъ нѣхъ, пронущаше таковъ запахъ ко-
го-то толку усѣпахме, но имя за него не вахождахме. Не
помина много время, и ево славей-тъ ся разбуди отъ слад-
кѣй-тъ си сонь. Щастлива-та овая птичка, съ своя-та сладко-

гласна пѣсня даде ны да познаеме че скоро утро, че скоро
 сьниче-то ще блъснѣтъ; слушайки пѣсня-та на славей-тъ,
 човѣкъ и безъ да ще, ке рѣчатъ, че она благодарѣтъ Бога.
 Полна-та ясна мѣсечина, припикаше по широко-то небо, кое-
 то вече бѣше хванало да засниѣвать, да ся облекувать въ
 бѣла врежа... Блѣсна златно-то сьдице, пусна си първы лу-
 чи; разбудиха ся и всички други итчки, пропуснаха си
 свои гласове. Лучи-те на сьниче-то представиха на наши-те
 очи, широко равно поле; зелено оно шарено; и какъ зеле-
 но? какъ шарено? Чудно иѣщо свѣтъ-тъ! Овде Понадика,
 тамо Темянушка, овамо Пеперуга, потоам Детелина; ево и
 цывы-те; покрьены съ всякъви жита, отъ кон-то повысока
 бѣше рѣжь-та, кон-то съ свои те класове наведены надолу,
 весело си растеше, и ся гордеше че она бѣше предварила
 други-те жита. Сось таква една тишина, но таква една ши-
 рина, мълчейки пѣтувахме я и мой-тъ прѣтель Здраве. Хо-
 дехме, ходехме. но все мълчехме, по иѣкоганъ ся погледну-
 вахме и накъ нищо. Зачу ся кротко шуменье; послѣ иѣкол-
 ку чекори, и предъ очите ны яви ся малка рѣчица, но ско-
 ротечлива; съ своя мирна бързость рѣчица-та, ся валкаше
 по малки-те камчия, отъ кон-то едни бѣха бѣли, други
 черны, а третѣ шарены, като съ злато лоспнаны; едни
 совсѣмъ мазны, други вайгалесты, третѣ совсѣмъ кржлы.
 Лучи-те на сьниче-то като пролождаха чрезъ быстра-та во-
 да, показваха ны дно-то на рѣчица-та. Тукъ при тая рѣчицо,
 безъ да щеме обонца-та застапахме. Здраве си засука рѣка-
 ви-те, показа си два крѣпки лакти, ся приблизи до брѣгъ-
 тъ, изми си лице-то, пози-те, набра си иѣколку камчия
 кржлы, и дойде до мене, които държехъ въ рѣка-та си
 френска сигара и дымѣхъ.

— За що ти сѣть Здраве камчия-та?

— Какъ за що? А малка-та ми сестра Цвѣта, любить да
 игратъ *дещь* — *камень* ке и ги отвесамъ нека ся пораду-
 вать. Дай и я да подымамъ малу.

— Я дадохъ му друга сигара; онъ я запали и сѣдняхме на мекка Детелина. После нѣколко си минути, че ми ся искаше да бърборамъ обърнахъ ся коня него.

— Кѣде ходиме? Здраве?

— Какъ кѣде? Заборави? Въ село въ Върбани. Онули ся на право; епо гледанъ редомъ три села, средно-то етъ наше. Скоро часъ-тъ деветъ, века пойдиме поскоро, а тамъ ке ся починиме, ке си покасиме, баница, мляко прѣсно, кисело, пресниза, матеница, и що ни ся поискать, Веднождъ ставахме, търгнахме и полека полека, достигнахме въ село. Бѣше десетый часъ когдъ мы влегохме въ къща-та на старей-та стояна. Дома никого не наидохме, толку двѣ малки дѣчния, едно-то петгодишно, друго-то тригодишно, кон-то държеше ги на скутъ-тъ си друго поголѣмо момиче десетгодишно.

— Петкано мори, рече Здраве. Кѣде сѣтъ мори мама-ти, тейко ти!

— Въ църква, баче Здраве, въ църква сѣтъ всичко село. Денеска етъ Духовъ день. Толку мене оставиха, да вардамъ Божина и Цвѣтка, отговори момиче-то съ жалостень гласъ, че него не зедеха въ църква.

Кой не звантъ Български-те църкви по села-та? Четыри голи зидове безъ покровъ; олтарь-тъ раздѣленъ съсъ Американско платно; двѣ три стари икони; ево ви всичка църква. И ако не, вси-те села, то навѣрно повече-то отъ нихъ, ако и да имають църква, они не ся различаваятъ отъ В. конюшня; и многу села совершаваятъ Божественно-то Богослужение подъ открьмено небо. . . Кутра сирота България! Дали царь-тъ не даватъ *ферманъ* да ся строятъ църкви, или твои-те жедны *фанариоти*, съ сребро-то, и съ злато-то, кое-то давають твои-те бѣдны сынове покрываять свои-те *коляски* и *парюлета*?

Кога мы влегохме, Попъ-тъ вече съ священна-та чаша въ рѣци, произносеше «Мета фову Теу» а сынъ му момиче

около шестнайсетъ години прочита, Идоменъ то фось то алитиновъ. . . . Послѣ нѣколко си минути, Попъ-тъ кончи; народъ-тъ излезе вонка, жени-те ся разпърсеха по гробищата. Найпослѣ излѣгохме и мы. Раздадоха ся жалостны гласове; тукъ майка оплакувать сына си, кого-то убилъ Турчинъ; тамъ млада невѣста тажить мажа си, кой-то изгнилъ въ Владыкова-та темница, че не можель до доплатить двѣте хиллади гроша за вѣнчаванье-то му. . . . ево ся яви и Попъ-тъ съ каделица-та въ рѣка, и отъ гробъ на гробъ предуваше и читеше молитва за души-те на мъртвы-те. Попъ-тъ обыкновенно зимаше въ рѣка чеша съ вино, и като произносеше нѣколко си пѣти «Кири ленсионъ» и «Анапансонъ тонъ дулонъ су Петко» поливаше гробъ-тъ съ вино, и като земеше грошъ, или пастъмде свила (коприва) или везана кърна, прескокаше на другъ гробъ. Послѣ нѣколко время, ся приблизи до единъ гробъ, кого-то бѣха обколели: една стара баба и три пейны снахи. Като видѣха они Попъ-тъ веднождъ станаха на пози, и се прекръстиха. Но кога Попъ-тъ начина да мърморить обыкновенны-те Гърцки слова, баба-та пресѣкна му слова-та.

— Не така отче Поне, не така, рѣче баба-та

— Ами како? отговори Попъ-тъ.

— Инако отче Поне инако. Тука давна бѣхъ на базаръ въ градъ. Бѣше доцна и я оставахъ да пощувамъ въ градъ. На другий-тъ день бѣше недѣля и отдохъ въ църква. Тамо градски-те Понове инако читаха. Они не велѣха «ети кети, и, Кири ленсионъ» Инако отче поне инако. Тамъ я чухъ «Паки и паки . . . Господи Исусе Христе . . . Пречиста Богородице . . . Господи помилуй . . . Я бѣхъ и на тамонини те гробища; попъ-тъ инако пѣше, не какъ ты отче поне.— Попъ-тъ чистъ Българинъ, като не знаеше да читатъ по Български, остана какъ закованъ. . . . Промърмори нѣщичко по Гърцки, но гласно произвесе; Святый Боже . . . Господи помилуй. . . и Богъ да го прости. Тая нѣколко си

слова Български, успокоиха старичка-та, коя-то бакна му ржка и даде му едно петаче.

— Попъ-ть хвърли на земля петаче-то. «Грошъ бабо грошъ.»

— Отче Попе! Живъ ми Богъ, нема повече, проговори стара-та.

— Грошъ, грошъ! или сега ке отпѣвъ.

— Отче Попе! жива ми Ристана немамъ; отговори съ сълзи въ очи-те старичка-та и погледна жалостиво на една отъ снахи-те си, коя-то велеха Ристана.

— Не! ке отпѣвъ. «Не Святый Боже, не святый крѣпкій, не святый безсмертный, не помилуй насъ. Не Богъ да го простить.»

Писна стара-та, плачуть сирота, писнаха снахи-те паднаха на колѣна, молятъ Попъ-ть, о за Бога! Попе не отпѣвай; дома има една ока изварка и десетъ яйца, доди земичи, толку не отпѣвай.»

— Ехъ Бабо! Рѣче Попъ-ть. Гледать Господь че еть грѣхота; гледать и твоя-та саромация, но гледать и моя-та. Богъ да еть на помощь и тебѣ и менѣ, двѣтъ гроша бабо, требать, за Владыка-та. А я сиромашъ, кѣде да ги напдамъ? Кому първо, кому вайносѣ? Менѣ ли кой-то имамъ шесть дечива, или нему?

— Охъ! Охъ! Отче Попе, тежки времнина, тежки пусти-те; нахрани Ага-та, нахрани Владыка-та; а ты? ты гладувай. Не така было въ старо время, не така было при краія Марка. Въ наше село бѣха седумдесеть църкви, а сега нема ниедна. Владыка-та живѣль съ малку колку да се хранить. . . . Тежки времнина отче Попе, тежки пусти-те! заплака стара-та заплака и Попъ-ть.

— Попъ-ть свърши си своя-та работа. На широко-го зелено поле, близу до гробица-та разностлаха дълги тканници (вешкире) на кон-то вкладаха блудци-те (блюдо съ вареня пченица) и земивы каленици съ ястие. Начна се раздаванье-то за душа. Тамъ ке ввѣше и мясо, и прешни, и круши, и

мляко, и сиренье и многу други пѣща. Букари-те съ лютица (ракія) и карти-те съ вино, вървеха отъ рѣка, въ рѣка, редъ по редомъ, като захващаше найпървѣнъ Понъ-тъ, една раздавать на други-те прешни, че сынъ-тъ ѝ любѣше въ животъ-тъ си прешни-те, а друга круши; трета пакъ раздавать малки бардачнии, въ знакъ че умеренный-тъ былъ малко дѣте Послѣ нѣколко время ся свърши и той обичай. Понъ-тъ бѣше наполнилъ двѣ вреки, съ поскури, погачи, пченица, съ едно слово, съ всичко кое-то раздаваха въ той день на гробица; натовари магаре-то си, зеде станъ-тъ си и търгна съ сына си за въ градъ. Не помина много время и народъ-тъ разотиде си въ село, останаха толку тука тамо, нѣкон си стары бабички, да поплачатъ сынове-те си и керки-те си найпослѣ и мы оставихме гробица-та и търгнахме право въ село.

Кога-то мы влегохме въ къща-та на старей-та Стояна, вайдохме всичко домакинство (семеиство) въ къщи. Домакинство не мало, и не голѣмо, а околу триесетъ души: старецъ съ баба-та осумъ сынове, шесть снахи, а други-те внуци и внуки. О Боже! какъ мило, та какъ весело да гледашь на такво домакинство. Току що мы влегохме, и цѣлъ таборъ найде ся на пози.

— Добро утро, дѣдо Стояне! За многу години, рѣкохме мы.

— Далъ ви Богъ добро! сынко. Далъ Богъ добро баче Здраве! ся раздадоха гласове. Повелите! Повелите! (заповѣ-дайте) овде, овде.—Маро мори? скоро двѣ перници, — выгнаха нѣколко гласове. Той часъ донесоха двѣ перници вълнены, ткаенны дома, и напълнены съ слама; свиха ти надве че мы бѣхме облеченны по послѣднѣ-та мода т. е. по Френски: въ бѣли пантоловы, бѣлъ сюртукъ, бѣлъ копривень вратникъ, низко фесче меджидіе, нажитенны вапомаденны Кога мы сѣдвахме малки те дѣчния хванаха да ся смѣять, че насъ, тѣсны-те пантоловы не пуцаха да сѣдниме сво-

бодно, а едно отъ нихъ, види ся че бѣше поостроумно
выкна.

— Щъркъ! Щъркъ! И ся раздаде громъкъ смѣхъ между
дѣчнната.

— Ахъ ты песій сыну! Извыкна старецъ-тъ. Хватете го
мори. Дѣтето побѣгна вонка, а по него и други-те дѣчнина.
Мы усмирихме старецъ-тъ, да не ся сърдитъ, че дѣте-то
стори, това което треба, като дѣте.

Кому неизвѣстно, съ каква радостъ, съ какво простоду-
шіе, нашій солянецъ дочекувать гостите си? Кому неиз-
вѣстно селско-то Българско гостепрѣимство? Веднождъ стави
ся чествна търпеза; вѣколко си малки земнени ваганчии
паници) съ сухо грозде, и съ домашно сукано благо, вѣ-
колко си паници съ кисело млеко, други съ прѣсно сирене,
два три букара съ превареница (ракія) стоѣха предъ насъ.
Старецъ-тъ како що етъ обичай, зеде букаръ-тъ ся прекръ-
сти, и начна да благословувать.

«Госноди Исусе Христе! Пречиста Богородице! Святый
Никола и вси Святци да сѣтъ на помощъ! И денешна Свята
Троица да етъ на помощъ. Богъ да дадѣтъ, що ны сердце
сакать. Да ся родѣтъ жито и вино. Колку зърна, толку
осмаци. Колку гроздове, толку бочки. Богъ да простѣтъ и
мъртвы души! А вамъ млади, хубавы невѣсты. А вамъ
момы, хубавы момчииа. Миръ и милость на вси-те. здра-
вы были!»

— На здравье дѣдо Стояне! рѣкохме мы. И старецъ-тъ
крена букаръ-тъ, кого-то донесе дополу. Послѣ старецъ-тъ
сащо-то повторихме и мы; повториха и сѣмове-те; съ едно
слово всѣте. Ставиха и ястія-та: погача отъ чисто брашно,
испеченна въ потница, цѣло печенно ягне, цѣло печенно
прасе, една Баница, отъ която масъ-та капеше. Ево каква
бѣше селска-та наша гозба!...

Во время-то на ручекъ-тъ, съ отвори разговоръ за многу
пѣца. Сиоминахме пайнървенъ пивы-те, наумихме и за ло-

зя-та, овци-те; како въ сегашно время всичко оскъпело, како нема правосъдіе, ни при Ага-та, ни при Владыка-та....

— Тежки времнина сыно, тежки пусти-те! Богъ да ны етъ на помощь!

— А за що тежки дѣдо Стояне? Не такъ ли живѣли въ старо время? рѣче Здраве. —

— А защо ти етъ старо время сыно? Ты понытай како живѣме сега, а старо время вече старо, вече поминаю; а що поминувать не ся вращать. Онулете ся ево онде (и старецъ-тъ показа съ палець-тъ) гледате ли тыя развалины? Тыя, велать, сетъ Маркови кули: тамъ и Маркови църкви, тамъ и Маркова житница, Маркова баня, и разбой на Марковица. . . Такъ сыно, вые не вѣрувате; вамъ ви ся чинитъ че товаеъ приказка; а менѣ не, че менѣ казвагъ етъ дѣдо ми, а на дѣда ми, дѣдо му. . . Е! сыно, това етъ истина. И толку Марко ли былъ? Не, сынковци не! Въ старо время были: и Дойчинъ (въ Солунъ още кости-те му висать на *Демиръ—Капія*), и Янкула Войвода, и Мнио Костурче, и дѣте Дукадинче. . .

Старець-тъ тука заплака, сълзы-те ядры като дренки, капеха изъ очите му и ся валкаха по лице-то му; а други застануваха на сива-та брада.

— Тежки времнина, тежки пусти-те! Е! сыно, помнамъ какъ разказуваше дѣдо ми — Богъ да го простить — че у насъ было царство, че царствувалъ. . . Ехъ! обѣлѣха ми космы те, нищо не момнамъ. Помнишь ли ты мори Гроздо? . . . Не, не, текна ми . . . Дѣдо разказуваше че царствувалъ Симеонъ, та Шишманъ, а Краль Марко былъ Шишмановъ зеть, та Страшимиръ, и други многу; не заномнихъ на всички имена-та имъ. Патрикъ-тъ не сѣделъ въ Стамболъ като сега, но не далеко отъ насъ, въ Охридъ; че инакни были тогашны-те Владыци и Попове; не, като сегашны-те, кои то яхаатъ на конь и шіать *парюле*. . . че въ църква ся нѣяло по старо, и не като сега Кири ленсионъ и ети

кети». . . . инако сыноко читали, инако по старински; не знамъ како по старински; помнамъ толку, че кога дѣдо бѣше живъ, имаше цѣли врки съ стари книги, писаны на зайчки кожи. Кога умираше варъча ны, да ги отвесиме въ монастырь, въ кого-то имало много други книги като нашите. . . . Я оломлави отвесохъ ги; бѣше соборъ; ся сгоди тамо сегашній Владыка. Онъ попыта Игумень-тъ, има ли нѣщо старо въ монастырь-тъ? — Игумень-тъ каза че имало книги, кои-то ся валяють по тавани те. — Заповѣда Владыката събраха всички книги. Охъ! сыноко, направиха цѣло купище; като сега, помнамъ, имаше двѣ коли да кренишь. — огишь, рѣче Владыка-та, огишь? Тія сѣть еврейски и френски книги. . . . Изгорѣха ги сыноко, като слама. . . . А сега сами помислите какво время достигнало.

Тука старецъ-тъ пресѣгна си рѣчь-та, че бѣше му, засѣгнало гърло-то, но като го патони съ превареница, пакъ начна такъ.

— Гледате ли? Богъ даде ми шестмина сынове; время дойде оженихъ ги, добыхъ си шесть снахи: Грозда, Цѣта, Петяна, Гюргя, Велика и Ружа; а знаете ли колку сѣть скъни менѣ ови? Скъни, многу скъни, Колку влякна на глава-та имъ, толку грошове съмъ далъ. Е! сынковци, у мене бѣха, цѣло стадо овци, цѣло стадо крани; а камо ги? Лѣтнаха, продадохъ ги, за да оженамъ сынове-те си. За вѣнчаванье по хляда, да на Дякотъ стотникъ, на Питронъ-тъ му двѣстѣ, на градскій-тъ старецъ петдесетъ; кому двѣстѣ, кому триста, кому и петъ стотны. . . . Ся згоди една отъ нихъ да еть бѣгалка; побѣгна она за сына ми. Нощъ бѣше кога оба-та, сынъ ми и снаха ми ся явиха у мене.

«Татко, велить, найдохъ си жена, не быди лють вѣнчай насъ. я нея милувамъ. (обичамъ) а ако ве, ке побѣгнамъ кѣде очи гледають.» Татче, велить мома-та, я ке ти быдамъ снаха. Терай ме, бий ме, убий ме, отъ прагъ-тъ вонка не влегувамъ, «Богъ да еть на добро, казвамъ я, да подума-

ме сынокъ. — Не, нема думанье, велить сынь ми, сутра право въ градъ, право у Владыка-та, давай що ке давантъ, вѣнчай насъ . . . Ставахъ сынковци, утромъ рано, натоварихъ магаре-то съ четьри гуски и едно прасе, и право въ градъ. Въ градъ купихъ двѣ оки тютунъ, двѣ оки кафе, тапетъ оки шекеръ, и право при Владыка-та. Влегохъ при него, наднахъ на земля, поклонихъ ся и цѣлвахъ му ржака. Благословите! Велямъ я, и нарѣдихъ му дарове-те.

— А! Чорбаджи Стояне, велить онъ, *хошь гелдинъ, хошь гелдинъ, не варъ, не токъ?*

— Нищо. При ваши-те молитви, всичко здраво, живо, всичко харно. Така и така; въ къща-та ми бѣгалка; искать да си мжжигъ за сына ми; каковъ ке быдигъ вашій благословъ? — Онъ сынковцы, плесна си ржци те и влезе Питропъ-тъ му кому-то рѣче.

— Папа Коста, *соръ шуну не дотуръ, не истотуръ?*

— Я разказахъ му сичка-та работа, а онъ на Владыка-та. Помѣлкахъ они, подумаха, поговориха по между си не по Турски и не по нашински. «Слушай, рѣче ми Понъ Костанинъ, слушай Стояне. Владыка-та велить, да донесишъ и момче-то и мома-та, да видить искать ли ся они; че инако не даватъ законъ и тогай ке дадигъ благословъ. Ходи со здравье сега Стояне, а утре дойдете съ мома-та и съ момче-то» — На късо, сынокъ, на другій день пакъ са явихме при Владыка-та. — Искашъ ли мори да са мжжигъ за него? — Искамъ, велить мома-та. — Не на сила ли те зеде, не те ми измамилъ? — Не отче Попе, Богъ ми душа, я сама побѣгнахъ по него. — Тогай сынковцы, врагъ ги звантъ каго направиха, довесоха единъ селянецъ, отъ момино-то село, кой то каза че сынь ми на сила измамилъ мома-та.

— А? *Гюрдунъ ми не турлу ишь илишь?* Олмазъ! Нахмури си вежди-те, а на Питропъ-тъ му проговори иѣщо не по нашински, не по Турски.

— Не бывать Стояне не бывать, рѣче ми Понъ Коста

динъ, законъ не даватъ, че законъ искать миръ и милость, а не сила.

— Ей! сынко, тогай рѣкохъ на сына ми, гледашъ ли че не даватъ законъ?

— Какъ не даватъ законъ, кога законъ искать миръ и милость, а мы ся милуваме; ево мома-та нека я пытаатъ. Богъ и душа Ружо, кажи право милуванъ ли мя?

— Я ако не го милувахъ, отче Поне, рѣче мома-та, не бѣгахъ по него; ся турчамъ ама не го оставамъ.

— Давай що ке даванъ татко, назадъ не оставай, рѣче сынъ ми.

Пунтъ ся Владыка - та, пунтъ ся и Пітронъ - тъ му *Бешъ бинъ грошъ башка турлу олмазъ; истемесе зурунъ шу динсызи бранга-да.* Тогай Понъ Костадинъ обърна ся конъ мене. «Не бывать дѣдо Стояне не бывать, законъ не даватъ, но съ неговъ благословъ всичко бывать. Петъ хіляди гроша и все не быднть.»

— Скъль му етъ благословъ-тъ отче Поне, да му имаме молитва-та. Гледать Господь отче Поне грѣхота етъ. Сиромасы люди, селини, дега ке навдамъ толку сребро. Владыка-та зимать шестнайсетъ за първа свадба, триесетъ и два за втора, петдесетъ за трета. А за моя та че етъ бѣгалка нека земить сто.

— *Биръ кърмъзи агче ашак олмазъ. Бешъ бинъ башка турлу олмазъ. Дишари шу калънъ кафали Буларъ.* И треси ся брада-та му треси ся, като прѣчка. Излегохме вонка. Думахме сынковцы мыслхне, пустихме, шурихме; плачнть мома-та плачнть и сынъ ми.

— А що татко рѣче сынъ ми, или давай що ке даванъ или ай да си пойдиме, ке живѣиме и невѣичаны.

— Залуденъ ли си сынеко? Ни татко ти, ни дѣдо ти, ни предѣдо ти не имали жены невѣичаны, гдѣ ся чуло разбрало момкъ невѣичанъ да быднть... Кдѣ ся чуло разбрало петъ хіляды гроша за вѣнецъ?...

— А що вы по нустина говорете, рече Понъ Костадинъ: или нуцете мома-та, или петь хілады, или ке изгните въ желѣза като пси, ако оженишъ сына ти безъ вѣнчанье.

Старець-тъ не щеше вече да разказувать, но молби-те мон и Здравени го патераха да досвършишь. «Дайте отъ шотата, гърло-то ми ся весуши, да бы змѣя лютица!... и не договори. Додохме му превареница, и пакъ начна да разказувать такъ.

— Мыслѣхъ мыслѣхъ чедо-мон, па ся домыслѣхъ. Нема що да ся чинить, велѣмъ самъ себѣ си; нагоре високо, надолу глабоко; надесно планина, налѣво рѣка. Гледамъ пельста та и момче-то, плачатъ кутри-те плачатъ дори хляцкають. Отъ жалости, тѣга надна ми на душа-та ми. Ех! рекохъ си, лѣтнаха овци-те. Миди овци-те но мило и чедо-то. А що? велѣмъ, сыну да продадиме овци-те? «Како знаишь татче, така направн, твоя стока сетъ, а я мома-та не оставямъ, и ке хватамъ кѣде очи гледають.» Тогай обярнахъ ся на Питронъ-тъ. Отче Поне велѣмъ, не бивать ли подолу?—«Не! Велѣтъ, никакъ!» Отче Поне, хілада!—и не погледнувать. Отче Поне, двѣ хілади!—ся насмѣхна. Но пакъ нахмури си лице-то, и палютепо ми ся онуди и протовори, че многу слова говорятъ из воденица, а овде едно, та кѣсо, петь хілади. О! Какъ бѣше тежко на душа-та ми! Подумахъ да се. И послѣ нека етъ жива планина-та, нека етъ здрава шума-та. Но пѣщо ми шепотеше зима етъ силна, шума нема. «Господи прости ме! Ехъ! Чедо, многу ви додѣвамъ съ мое-то бърборенье. А треба да ви докажамъ; простете ми че ке ви докажамъ кое како, па двѣ па три. Гледате ли? Брада-та ми совсѣмъ обрѣзла. А отъ що? . . . Имаме Бога! . . . — Найносѣ чедо мон, наднахъ на колѣна, цѣлвахъ му дола-та за ния Божю, отче Поне; свърши ми работа; ево три хілади; повече, живъ Господь, нема; що ке чинамъ, така было речено, зми отче Поне три хілади. — Тутъ Питронъ-тъ ся насмѣхна и влезе при

Влады-та-ка Плюнка, не ся иссуши, и выкнаха насъ при него. Бывать не бывать, законъ не давать, но законъ съ неговь благословъ ся премѣнувать. «Нека сечь благословенны младоженци-те рѣче Владыка-та». Така сынокъ, съ триста силы, съ триста мжи оженнхъ послѣдній-тъ сынъ. Помнете ли мори? А! Молчете, а сто овци и петъ крави, даль сьмъ за васъ. . . . Ова етъ цвѣте, спроти това, кое сьмъ претърпѣлъ на овой бѣгъ свѣтъ. . . Ехъ! Богъ нека прощавать! . . . Така было писано да тырнѣме на наши грѣхове!

— «Тырнѣніе, спасеніе! дѣдо Стояне, рѣче Здраве.

— Така, така, «тырнѣніе спасеніе» а кожа-та на греди.

— Здравье, дѣдо Стояне, здравье!

— А голо здравье, готова треска, чеда. . . . Стига ни бърборехъ; отъ мое-то бърборенъе, глава ке не заболить рѣче старецъ-тъ и замълкна.

Дълго бѣше, послѣ това, наше-то мълченъе; никой ни слово не проговори повете; на всички-те усти-те бѣха затворенны; на всички-те глави-те бѣха наведенны; на всички-те очи-те гледаха предъ себѣ си на земля; ни едному клепки не мърдаха. Загина тая прежна руменость отъ образы-те нмъ; лице-то нмъ, ни бѣло ни жълто. Видна бѣше сърдечна жалость; видна бѣше отъ душа тъга. Кога-то сердце-то страдать, иснать да ся освободить отъ това страданъе; търсать нѣщо похарно, посвободно. Но кога-то сердце-то не знаить, или не можить да достигнить, това кое-то търсать, тогай толку сълзы-те сечь нему утѣмба. И ево изъ очи-те на всякого скокнаха сълзы; ядри ядри они, като дренки, жежки жежки они като вреа вода; испариха ся едни, скокнаха други. А душа мълчить та мълчить; никакво ронтуванъе. Милій Боже! Що усѣщаха тья души? . . . Много, много нѣщо усѣщаха, но не можеха да разкажать, че они бѣха нѣми. Опѣмѣха, опѣмѣха кутри-те; напредъ здравы, силны, а сега болны и слабы. А кой ги опѣми, кон ги ослаби? . . .

При такво мълчаливо душевно скърбенъе, веднождъ ся разчу высокъ гласъ отъ нѣсна.

«Ся похвали жълта дуля во градина-та,
 Ахъ като мене, спроти мене нигде немате.
 Пакъ я дочу яболкица во градина-та.
 Що ся хвалиши жълта дюньо кошоглавицо
 Като мене спроти мене нигде немате.
 Пакъ я дочу крива лоза въ градина-та
 Що ся хвалиши яболкицо, ты шуаливицо.

— Идете, вдете чеда, повеселете ся малку; вы сте още млади и оставете дѣда ви да поспіеть.

Послушахме мы старецъ-тъ; излегохме вонка на гумно. Гумно-то, рамно, чисто, изметено. Тамъ бѣше ся собрало всичко село: тамъ и стары и млади, и мъжи и жены, и невѣсты и дѣвойки. Тамъ ке видѣше дѣвойки отъ десеть години и нагоре, т. е. и петнайсетъ годишны, и дваисеть годишны, инаше и двайсаеть и петъ годишны. Можить да ся покажить чудво че мома-та останувать не мъжена до двайсетъ и петъ години. Не знамъ како по другите земли, но въ Долна-България, найповече въ Български-те села, ке видите многу дѣвойки, кон-то остїнуваатъ цѣломъждрены до двайсетъ и петъ години и повече. Велямъ въ села-та, а не въ градове-те; че въ градове-те ся появи друга поразія; че чистота-та на правн-те, простота-та, простодушіе-то, качества съ кон-то са отличаваятъ Българяки-те, народны-те дрехи, вече начнаха да ся прощаваятъ съ градове-те. Кой ке ми рѣчить, че въ голѣми-те градове Български, и пр. въ Солунъ, Битоля, Филибе, Едрене, и други градове, че ке срѣтите жена или дѣвойка, облечена съ дълга домашна кошуля, (риза) съ околия-та, градинкь-тъ и ржакве-те шарены? Съ бѣла сая, съ космыте на глава-та наплетены на нѣколко си ситны плетенки? Наистина ке срѣтине жены облечены съ народны дрехи. Но тѣ сѣтъ селянки преселены въ градъ-тъ предъ нѣкой си мѣсець, а слѣдъ нѣколко си мѣсеци, та

многу многу сѣдѣ една година, кутрата селяника, ся сторила
гражданка. До сега въ градове-те, Българско-то юноше-
ство бѣше погоразено отъ гърцизмъ; въ уста-та му гърцише;
«кали мера и кали спера.» Но сега ся появи друга поразія
акове потезка, но и не полетка. На мѣсто тѣсны отъ *шалка*
бечои ся явиха пантолоны, сюртукъ, палто, фракъ; на мѣ-
сто *сак* ся яви френска дреха, кринолино, капелино, и дру-
ги измѣдрувана на просвѣщенна-та Европа. Одвай, оживѣ
«Добро утро и дагь Богъ добро» и ке го задавить «Бонъ
журъ, и команъ-ву портеву.»

Деветнайсетый вѣкъ! Какво чудно время,
Одвай гинить едно, стигватъ друго бремя.
И у наша мила Българія,
Стигна Европейска поразія.
Въ градове-те, а не во села-та
Че тамъ владать още простота-та,
Вечь умѣять и наши Българки,
Да ся облекватъ чисто како Френки.
Често идать, масла и помады,
За космы-те и всякавы моды.
Българки-те вече нематъ мажа,
Да ся хващатъ за десна-та ража.
И сось стары, повече сось млади,
Само по френски облѣченъ да быди.
Въ градове-те мили-те Българки,
Ся премѣнаха въ чисти Европейки,
Съ чудны-те имъ тънки половинки,
Теглятъ чудно, полки и мазурки.
Вечь и юношество-то Българско,
Не ся дѣлать никакъ отъ Француско.
Оно носить сюртукъ, палто, фракъ
По Европейски и никакъ инако.
И мили-те Български дѣвойка,

Не криятъ си нихни-те дойки.
 Вече знають що етъ криноливо,
 Какъ ся носитъ това канелино,
 Знають вече какъ да ся влюбувать,
 За мжжъ сами да си ся отдаватъ,
 Мома-та вече сама бивать сваха,
 Непотребна проклета-та сваха,
 Знають да рѣчнтъ «Душо моя!
 Ангель мой! я съмъ твоя»,
 А младо-то вече отговара,
 Какъ що треба, и безъ превара,
 «Да претърпамъ неманъ сила,
 Я умирамъ душо мила,
 Жаль само, че наша България,
 Още на велить че етъ Френка,
 Един велять скоро ке ся случить,
 И България-та ке ся научить,
 Мошне лесно, безъ никаква мжа,
 Да говоритъ чисто като Френка,
 «Бонъ журъ, бонъ соаръ, монъ акжъ плетилъ?
 Не бойся; мжжъ-тъ ти не усѣтилъ,
 Кель-оръ етъ-илъ? Троя—мерси!
 Ты сось мене онъ друга нека търси,
 Ахъ душо! Ахъ каква нога!
 Ма изгоре! Смили ся за Бога!
 Такъ ся чуе че въ България,
 Стигна Европейска поразія!
 Какво ке быдить, ако сльдъ время
 България-то кое-то до сега
 ся казвало че етъ Гърче, ке ся казвать
 че етъ Френче? ... Не можить да быдить,
 че вече въ България влезе
 образование. Ако етъ такъ, я замолкнувамъ,
 и ся обърнувамъ конъ селските дѣвойки
 кон-то бѣха ся собрали на гумно,
 конъ наши-те селяньки, че они ке наумувать

на наши-те Българе, кои-то живѣять въ градове-те, и кои-то слѣдъ время ке ся токмать съ Европейци-те. че сеть Българе. А ако Европейска-та поразя влезитъ и во села-та-тогай, прощавай народность!

Читателю! Ты ке поныташь, каква связь иматъ, твоя-та «Прощетба» съ твои-те мѣдруванія? И трѣбаше ли да прѣкъ-синишь разкажь-ть си съ отвыше-слова?—Прости ме. Но знай читателю и вѣрувай, че твѣ мысли душеха ми гжди-те. За това написахъ ги, да ми поолегкнить. Още вѣрвай, че още жаламъ гумно-то, въ кое-то накъ тя отнесувамъ.

Средина-та на гумно-то бѣха захватили дѣвойки-те около петдесеть по брой-тъ. Бѣха ся хванали поясъ за поясъ, и бѣха направили дълго кръгло коло. Завѣяха они, ся нача народенъ танецъ съ народны пѣсны. Всички-те дѣвойки, стро-йно слѣдъеха танчарка-та, която бѣше накутила не покры-енна-та си глава съ вѣнецъ отъ цвѣтя. Чърны-те и дълги космы, отзди ся раздѣляваха на нѣколко си плетенки. Она държеше глава-та си малку навалена конъ десно-то рамо, а въ десна-та си рѣка, държеше везана кърпа съ кой-то то кренаше си рѣка-та на горе, то виткаше я околу глава-та си, то закачваше я за половина-та си. чърны-те и свѣтли очи, гледаха предъ себѣ на земля; чести-те и кленки не мърдаха; невозможно бѣше, да усѣтишь, мърдаха ли устни-ци те и кога-то пѣше. Кой видѣлъ шарена-та птица яре-бица, какъ она утромъ рано, кога вече зора ся пачивать, какъ она оставать седало-то, излегувать на зелено-то широ-ко поле, и пѣйки прусать низъ мегка-та трава детелина? Сжцо така пѣйки прусаше и танчарка-та Велика. Околу танецъ-тъ второй кръгъ бѣше отъ мажи жены и момчина. Ако погледнеше на десно, ке видѣше собранны нѣколко си старцы, среди кои-то стоѣше цѣло ведро съ вино и крон-диръ (букаръ) съ превареница. Старцы-те честичко подиг-ваха букаръ-тъ и ведро-то. Славеха они стари времени. Славеха кралевика Марка, Вълкашина, Болева Дойчина!...

А-ко погледнише навъво, тамъ ке видѣше цѣль редъ отъ момчиня на кои-то погледн-те бѣха обрънати конъ дѣвойки-те. Дѣвойки-те слѣдвейки танчарка-та и теглейки танецъ-тъ найдуваха время, да похвърлятъ пѣкой си краткъ погледъ конъ момчиня-та; и това правеха такъ скромно, такъ скоро, щото мажно бѣше да познанишь, кол на кого хвърлятъ погледъ. — Мила кротка Бъргарко, още много ли время, ты ке хвърляшь такви кротки и питоми погледи? Още много ли время, ты ке държишь душа-та си чиста, като на гъзбица? Други цакъ млади момчиня не подааеко отъ гумното, ся веселяха съ игри: едни скокаха *три—нога*, други ся надхвърляваха съ камень, третия ся надмивуваха съ търчене. А що правеха жевы-те? Що правеха майки-те на дѣвойки-те? Нищо. Гледаха само на керки-те имъ, ся милуваха съ вихвы-та танци, и отъ душа ся радуваха, какъ бѣше видно отъ лице-то имъ, коо-то мажно да опинишь съ перо. Керки-те наумуваха имъ младость-та и отъ рѣчь на рѣчь, на гумно ся свършуваха и сватовства. Последна-та пѣсня коя-то излезе изъ уста-та на танчарка-та бѣше долна-та.

Извирь вода извираше.

Малко моме наливаше,

Само себѣ говореше.

Какъ съмь бѣло и чървено

Още да съмь чърно-око

Бы ме zelo церево-то

Церево-то хазнатарче. . . .

Кога пѣсня-та ся свърши, тогай вече сынце-то бѣше ся приближило до върхъ-тъ на близна-та планина. Съ заходъ-тъ на сынце-то, танецъ-тъ ся свърши, и дѣвойки-те разоти-доха си венкой у дома си. Найпоследни въ къща-та на дѣда Стояна ся върнахме мы. Сынце-то бѣше ся скрילו.

вече, совсѣмъ. Намѣсто него, ся лив изъ задъ планина-та пълва ясна мѣсечина, съ свѣтлина-та на кол-то ся вращаха овчари-те и овчарин-те съ стада-та. Небо-то въ той вечеръ бѣше совсѣмъ чисто, побыстро и отъ стькло-то. Глѣбоко мълчеше владаше между всички-те насъ; само тихѣ-тъ прохладенъ вѣтеръ, одвай одвай питаше листвя-та на дървя-та. Подъ чисто-то небо мы повечерахме това кое-то бѣше останало отъ ручекъ-тъ. Вечера-та ся свърши безъ никаковъ разговоръ, че сутринъ бѣше дѣлникъ день, и всякой отъ наши-те стопаны, вардеше поскоро да легнуть. Кога-то вечера-та ся свърши старецъ-тъ извика

— Ей! дѣца время да легнѣме.

— Що такъ рано дѣдо Стояне? рече Здраве.

— Какъ рано сынокъ? Не, доцна етъ. Погледни; Вечерница одавна излезе, а дѣца-та трѣба да станатъ предъ да излезитъ Квачка-та.

— Каква Квачка дѣдо Стояне?

— Такъ Квачка, по кол-то мы селяне-те познаваме пощемъ време-то: първо излегуватъ Квачка-та, — тогай всички оставаме постели-те си. После излегуватъ Орачь-тъ-тогай мы ходиме на нива. Найпослѣ излегуватъ звѣзда Зорница. Така пощемъ мы познаваме време-то, а деньемъ по слънце-то и по сѣнка-та му. Я рекокъ да ви постелитъ на Амбаръ та вардете ся отъ комари-те, друго нищо не ся боете, кучиня-та сеть нущени. Добра ви нощъ чеда!

— Ваша подобра дѣдо Стояне! отговорихне мы и старецъ-тъ отиде си.

Кога-то мы отдохме на Амбаръ, тамъ надохме всичко готово за лежене. Не оставиха насъ да лежиме на гола земля, и на голи щипи, (дъски), но послаха ни слама, която бѣше покрывена съ двѣ черги: една за оздолу, друга, за да ся вардиме отъ комари-те, че не можеха да я продуватъ. Но така како мы не можехме да си покрѣеме лица-

та че бодеше, не ся освободихме отъ комари-те. Домашни-те не усѣщаха нищо, но спаваха такъ глѣбоко, такъ сладко щото нмъ завиждувахме.

Дълго мы ся борехме съ сонъ-тъ и съ комари-те, кои-то като наваха, изгониха ны въ градина та, въ коя-то среди цвѣтя-та поминахме всичка-та нощъ. Во все-то това время, мы не проговорихме помежду си ни едно слово; ся мълувахме само съ цвѣтя-та. Бѣше поминала полнощъ, кога мы оба безъ да щеме ся опулихме на небо и панстина. Видохме нѣколко си звѣзды собранны на купъ, среди кои-то една свѣтѣше повече. Тогай намъ текна ны, че тыя звѣзды старецъ-тъ нарѣче ги, Квачка. Слѣдъ малко время вече все-то село бѣше на пози, ся начинаха селски-те работи, кои-то всякой знашь.

— Время да си ходиме, рѣче Здраве.

— Я съмъ готовъ, отговорихъ я.

Отдохме да ся простиме съ старецъ-тъ, кой-то никакъ не щеше да ны оставитъ безъ да поклѣниме, но послѣ много молбы онъ зеде букаръ-тъ съ преварепица, исврати ны до мегя-та на нива-та му. Тукъ като ся нанухме неколко си гытки казахме му «остани съ Богомъ» и ся раздѣлихме. Старецъ-тъ ся обърна конъ село, а мы зедохме поправый-тъ пѣтъ за въ градъ, като си засукахме пантолоны-те до колѣна; че да кажиме право-то, Европейска-та чума още не бѣше ны чукала силно.

Всичкій-тъ пѣтъ мы извървехме мълчейки; само кога ке поминехме една пааника, задъ коя-то село-то оставаше невидимо, я ся обърнахъ още еднождъ конъ село-то, ся опулихъ и текнаха ми слова-та на старецъ-тъ «тежки времня, тежки пусти-те» кои-то повторихъ.

«Тежки времня, тежки пусти-те» ся отзва Здраве и повече нищо. . . .

Читателю! Слѣдь нѣколко си мѣсеци я и Здраве оставихме и село-то и градъ-тъ, а прелѣтнахме во Френско, съ цѣль да изучиме вси-те Европейски хубавини, и да ги пренесиме въ България. Но требать да забелѣжимъ че едний-тъ отъ насъ ся вахождать при «Гутенъ тагъ» а другий-тъ при «Бонъ журъ» Кое етъ полесно и поголезно за България?—Едно-то чума, а друго-то холера. А кое ке навасать? първо-то или второ-то?—На овой вопросъ замыкнувамъ.

Р. Жинзифозъ.